

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора

Стрельнікова Віктора Юрійовича,

на дисертаційну працю **Лученко Ольги Олександрівни**

«Професійна адаптація вчителів-початківців

до роботи в школах Японії»,

поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність обраної теми. Сучасний розвиток цивілізації обумовлює необхідність постійного оновлення та вдосконалення систем освіти різних країн світу. Вітчизняна система освіти сьогодні також повною мірою не відповідає актуальним вимогам часу, й тому потребує постійного вдосконалення. В умовах інтеграції в європейський освітній простір освітня система України перебуває у стадії реформування і вимагає орієнтації на прогресивні освітні тенденції економічно розвинених країн. Пошук ефективних стратегій шляхом міжнародних порівнянь може забезпечити стимули для підвищення ефективності модернізації освіти, зберігаючи найкращі надбання минулого. Сьогодні порівняльна педагогіка стає надзвичайно важливою, оскільки підвищує методологічний та теоретичний рівні педагогічних досліджень.

У сучасній українській школі досить високий відсоток вчителів, які не підготовлені до виконання з належною якістю свого професійного обов'язку. Високий рівень дезадаптованості молодих учителів призводить до плинності кадрів на початку педагогічної діяльності. Окрім того, перед освітою в Україні постала проблема старіння педагогічних кадрів. У зв'язку з цим потрібна не лише державна програма, яка б підвищувала інтерес молодих талановитих педагогів до школи, але й система підтримки адаптації вчителів-початківців для формування стабільних кадрів у школах і попередження можливих матеріальних збитків держави.

Японія вважається країною-успішним реформатором у багатьох сферах: економічній, політичній, освітній. Система професійної адаптації вчителів у Японії має давню історію і визнається міжнародною спільнотою як приклад для наслідування.

З огляду на вищезазначене дисертаційна праця Лученко О.О. з теми «Професійна адаптація вчителів-початківців до роботи в школах Японії» є надзвичайно актуальною.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі. Слід визначити належну наукову новизну дисертаційної праці, оскільки вперше здійснено цілісний історично-педагогічний аналіз становлення і розвитку системи підготовки вчителів на робочому місці в Японії, у результаті якого було визначено та схарактеризовано етапи розвитку системи підтримки професійної адаптації вчителів-початківців; висвітлено сучасні тенденції розвитку системи професійної підготовки вчителів і виявлено особливості підготовки вчителів у Японії, які стали передумовами впровадження обов'язкової програми адаптації вчителів-початківців; визначено мету, завдання, зміст, методи і форми впровадження програми входження у професію вчителів-початківців; досліджено архетипну природу наставництва, вплив традиційної культури викладання на відносини наставника і вчителя-початківця, виявлено вплив соціокультурного принципу «уті-сото» на природу педагогічного наставництва; висвітлено перспективні напрями застосування прогресивного досвіду Японії у професійній адаптації вчителів-початківців України тощо.

Основні наукові результати дослідження. У результаті теоретичного аналізу переважно японських психолого-педагогічних наукових джерел визначено сутність понять «професійна адаптація», «професійна дезадаптація», виявлено чинники, які сприяють початковій адаптації та визначено заходи щодо попередження й управління дезадаптацією. О.О. Лученко визначає програму входження вчителів у професію в Японії як

перший етап системи підвищення кваліфікації, який передбачає комплекс шкільних та позашкільних заходів, спрямованих на забезпечення всебічної підтримки новопризначених учителів під час виконання професійних обов'язків з метою покращення практичних навичок, глибокого усвідомлення свого професійного покликання та сприяння професійній, соціальній та психологічній адаптації.

Ключові терміни і вихідні положення дисертації (учитель-початківець, наставник, входження в професію, початкова адаптація) вводяться уважно і обґрунтовано. Дисертанткою вдало знайдено компроміс між буквальним перекладом існуючих японських термінів і їх відповідністю теорії та практиці професійної адаптації молодих учителів в Україні.

Схвальним здобутком дисертації є представлена О.О. Лученко періодизація проблеми професійної адаптації вчителів-початківців до роботи в школах Японії. Обґрунтовано основні критерії її розробки, виписано позитивні та негативні тенденції кожного етапу. У результаті виокремлення етапів вдалось прослідити започаткування сучасних методів і форм підготовки молодих учителів на робочому місці і констатувати, що ключові компоненти програми тісно пов'язані зі сформованою традиційною культурою викладання, а модернізація системи підготовки на робочому місці відбувалася зі збереженням кращих надбань минулого (проведення дослідження уроку, відкритість викладацької діяльності, історичні традиції наставництва, принцип рівності серед учителів, почуття взаємного обов'язку у викладацькому колективі).

У результаті аналізу особливостей підготовки, сертифікації, працевлаштування і роботи вчителів в Японії на тлі сучасних тенденції у сфері вищої педагогічної освіти О.О. Лученко з'ясувала передумови впровадження обов'язкової програми адаптації вчителів-початківців.

Послідовно і повно розкрито зміст програми входження вчителів-початківців у професію і досліджено практичний досвід з професійної адаптації вчителів у Японії. У додатках доречно наведено приклад графіка

вчителя-початківця, наставника і вчителя-предметника; річну програму позашкільної частини підготовки; приклад тем стажування декількох префектур та міст (м. Тіба, префектура Міядзакі, префектура Кумамото); повний зміст та розподіл навчальних годин програми входження вчителів у професію складений Міністерством освіти Японії (загалом 14 сторінок у перекладі з японської).

Привертають увагу результати дослідження практики педагогічного наставництва Японії. О.О. Лученко виявила прототипи наставника, окреслила його обов'язки і функції. Щоб глибше зрозуміти природу стосунків «наставник-початківець» у японському контексті досліджено питання культури викладання в Японії, виокремлено типи стосунків і можливі складнощі у взаємодії вчителя-початківця і наставника. Особливий інтерес становить виявлення впливу соціокультурного феномену «уті-сото» на ефективність японського наставництва. Зроблено висновок, що більшість учителів-наставників у Японії, передусім, бачать свою роль у якості консультанта, який допомагає молодим учителям, якщо ті звернулися до них за допомогою.

О.О. Лученко висвітлювала не тільки позитивні риси існуючої програми, але і всебічно аналізувала складнощі, з якими стикаються вчителі-початківці на тлі діючої програми, що підтверджує об'єктивність і достовірність результатів проведеного дослідження.

Таким чином, аналіз змісту дисертації дає підставу для висновку, що поставлені у дослідженні завдання повністю розв'язано. Міждисциплінарний характер проведення дослідження підтверджує теоретико-практичну значущість результатів дисертації О.О. Лученко, яка виконана на високому науково-практичному рівні.

Достовірність наукових висновків забезпечено значною кількістю використаних джерел (365 найменувань). Переконаливий опис японського досвіду підкріплено використанням значної кількості іншомовних джерел (загалом 65 джерел японською й 121 – англійською), зокрема автентичних

матеріалів японських бібліотек, періодичної преси, методичних рекомендацій і керівництв; статистичних і аналітичних матеріалів зарубіжних та вітчизняних організацій; офіційних документів, щорічних звітів, статистичних матеріалів Міністерства освіти Японії; офіційних інтернет-сайтів освітніх центрів та Рад з питань освіти Японії тощо.

Значущість отриманих результатів для науки і практичного використання. Теоретичне значення дослідження О.О. Лученко полягає у здійсненні аналізу і узагальненні теоретичних ідей та практичного досвіду з професійної адаптації вчителів у Японії; виявленні особливостей японської програми входження вчителів у професію та обґрунтуванні положення щодо їхнього творчого використання в системі післядипломної освіти України для ефективної адаптації вчителів-початківців до професійної діяльності; введенні до наукового обігу раніше невідомих праць японських дослідників з питань професійної адаптації та педагогіки післядипломної освіти, законодавчих актів і документів з питань підвищення кваліфікації вчителів Японії.

У результаті вдалого узагальнення позитивного досвіду з впровадження програми входження вчителів-початківців у професію в Японії і спроби здійснити компаративний аналіз проблеми професійної адаптації вчителів-початківців О.О. Лученко розробила перспективні напрями щодо можливостей творчого використання ідей підтримки професійної адаптації вчителів-початківців в умовах України. Результати дослідження можуть бути використані для оптимізації управління професійною адаптацією вчителів, а саме працівниками закладів післядипломної освіти, факультетів підвищення кваліфікації, методичних служб, директорами шкіл, у яких учителі розпочинають професійну діяльність, керівниками стажування та наставниками у практиці професійної підготовки вчителів-початківців України. Матеріали дослідження також можуть бути використані на лекційних і практичних заняттях із дисциплін «Педагогіка», «Історія педагогіки», «Порівняльна педагогіка», «Психологія», «Філософія»,

«Культурологія», «Японська мова», а також при розробці методичних рекомендацій та навчальних посібників.

Зміст дисертації, її завершеність і оформлення. Дисертація, загальний обсяг якої становить 310 сторінок, із них 215 – основного тексту, складається із вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків і за структурою відповідає діючим вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук.

У вступі обґрунтовано актуальність і доцільність теми дисертації, сформульовано мету та задачі. Визначено об'єкт, предмет, наукову новизну та практичне значення, наведено відомості про апробацію результатів дослідження та впровадження їх у практику.

У першому розділі розкрито сутність адаптації вчителя до професійної діяльності в Японії, досліджено становлення і розвиток підтримки професійної адаптації вчителів-початківців як частини підготовки на робочому місці, проаналізовано сучасний стан та тенденції розвитку професійної підготовки педагогічних кадрів і з'ясовано передумови впровадження обов'язкової програми адаптації вчителів-початківців. теоретичних питань дослідження життєвої компетентності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки в класичному університеті.

У другому розділі проаналізовано досвід упровадження програми адаптації вчителів-початківців до професійної діяльності в Японії, а саме розкрито мету і завдання стажування новопризначених вчителів, висвітлено зміст, методи та форми впровадження програми, досліджено практику наставництва, розроблено перспективні напрями щодо застосування позитивного досвіду Японії у професійній адаптації вчителів-початківців України.

У дисертації витримано логіку викладу матеріалу, об'єктивність, обґрунтованість і строгість висновків, гарну літературну форму. У висновках до розділів чітко простежується авторська точка зору, наукова зрілість дисертанта.

Слід підкреслити, що за темою дисертації опубліковано 16 наукових праць (з яких 14 – одноосібних): 8 статей у провідних наукових фахових виданнях України (зокрема 3 статті у виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз, 2 статті в зарубіжних виданнях (1 – ISI Web of Science, 1 – Index Copernicus). Результати дослідження апробовано на міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференціях.

Дискусійні положення та критичні зауваження до дисертаційної роботи. У цілому, оцінюючи позитивно дисертаційне дослідження О.О. Лученко, вважаємо за потрібне висловити деякі побажання та зауваження дискусійного характеру:

1. У дисертації варто було б більше уваги звернути на компаративний аспект, порівнюючи наукові позиції українських та японських дослідників. Також можна було б подати репрезентативну вибірку, наприклад, у вигляді таблиці, порівняння практики підтримки професійної адаптації в обох країнах.

2. Зважаючи на широкий спектр визначених у дисертації ключових особливостей програми входження у професію вчителів-початківців у Японії, які впливають на її успішність, цілком можливо розширити перелік перспективних напрямів застосування позитивного японського досвіду в професійній адаптації вчителів-початківців України.

3. Підрозділ 1.2. дещо переобтяжений описом практики підвищення кваліфікації вчителів, а саме описом курсів INSET(с. 64), практики «навчальні збори» (с. 66), змісту INSET(с. 70), які займають від третини до пів сторінки, так само як і таблиці 1.2 і 1.3 (с. 68), які займають майже всю сторінку було б доречно винести у додатки.

4. Слід було б дослідити як саме філософія постійного поліпшення (кайдзен) застосовується для вдосконалення шкільної практики підвищення кваліфікації вчителів-початківців.

5. У п. 1.3. не досить чітко простежуються виявленні тенденції розвитку професійної підготовки вчителів у Японії. Доречно було б їх підсумувати і винести у висновки до розділу 1.

6. У результаті дослідження було виокремлено перспективні напрями застосування прогресивного японського досвіду, деякі з яких потребують більш детальних методичних рекомендацій і вказівок, а саме впровадження дослідження уроку й виконання дослідницького проекту, які активно використовуються в японській практиці професійної адаптації вчителів-початківців. Було б доцільно опублікувати розгорнуті керівництва з використання даних підходів у вигляді методичних порад або навчальних посібників.

Незважаючи на висловлені зауваження, дисертація «Професійна адаптація вчителів-початківців до роботи в школах Японії», є завершеним самостійним дослідженням, яке відповідає пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р.), що дає підстави для присудження Лученко Ользі Олександрівні наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри філософії та економіки освіти
Полтавського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти
імені М. В. Остроградського

В. Ю. Стрельніков

Підпис професора В. Ю. Стрельнікова засвідчую:
перший проректор Полтавського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти
імені М. В. Остроградського

Н. В. Корягіна